

tudósításoknál, melyeknek paradox módon legfőbb értékük a kor — a történelem — regisztrálása.

A kötet két kiemelkedő darabjának a *Hamisjátékosok*-at és a *Pangásos papillá*-t érzem; ez az a két Ottlik-novella, melynek megvan a „második szintje”, általános érvényűsége is, bár közel sem ezekben a legerősebb az írói absztrakció. A *Hamisjátékosok* hősei ugyanis nem egyszerűen hamiskártyások: az életjátékuk hamis, s a hamis kártyának az ad különleges értelmet, hogy ebben a világban minden hamisítvány, minden szemfényvesztő utánzás, aminek felismerhetetlen ingovány húzódik a mélyén. Hasonlóképp transzformálódik a *Pangásos papillá*-ban a kishivatalnok Kovács „dendizmusa” a kor „dendizmusává”: az író ezúttal egy társadalmi réteg dekadens széthullásában azt a társadalomlélektani szituációt tudja megragadni, melyben potenciálisan már ott a fasizmus; Kovácsban egy szintre kerül felesége halála, a sikkasztás és az önfeláldozás, mert mindenkiben ugyanaz a lélektani motívum dominál, tudniillik hogy *végre történik valami*.

Ezt a transzformálódást a többi novellában hiába keressük, még *A kegyelem*-ben is, pedig ezt az írását úgy szokás emlegetni, mint az egyetlen, melyben a történelem eseményei beleszólnak az egyéni sorsok alakulásába; hiába keressük a *Minden megvan* című elbeszélésben is, melynek mint láttuk, már kérdésfelvetése is túl absztrakt. És ezért érezzük értékeivel együtt túl könnyűnek ezt a kötet novellát, bár Ottlik mindig kitűnő olvasmányt, kellemes szórakozást nyújt írásaival, és ismerjük el, ez nem a legutolsó és nem a legkönnyebb dolog. (*Magvető Könyvkiadó 1970.*)

PÁLYI ANDRÁS

VÉSZI ENDRE: A HOSSZÚ ELŐSZOBA

Akvárium a hatodik emeleten. Kis rekeszeiben furcsa, torzult lények: vakvágányra futott életű kisemberek, az átalakított régivilágbeli úrilakás albérleti dobozaiba összezárva. A főhős soha el nem készülő monográfiájának címe: „A Mellék-alak mint a történelem főalakja”. Vészinél is csupa mellékalak szerepel, látványos eseménysorozat nélkül; de sok szálon, több idősikban, valóságot, emléket, álmat változtatva gazdag, mély, színes információkat kapunk a kívülről szürke, látszólag mindennapi emberek belső világáról.

Az író maga keveset közöl hőseiről, hagyja őket gondolkodni, álmodozni. Emlékeikből mozaikszerű, jellegzetes képeket kapunk a 30-as évek Pestjéről (Stahl Vilmosné, a volt Pompadour cukrászda volt direktrisze), az ötvenes évek elejéről két nézőpontból is (a Bíró öngazolási kísérletei és Holdonner címikus-dühös monológja) és a közelmúltról (a főhős, Gold Lajos figurájában). A jelen tetteit és történéseit ezek az élmények motiválják. A figurák nemcsak több idősikban mozognak, de külön életük van a valóságban és az álomban is. A legszembeűnőbb példái ennek a Bíró, aki az éjszakai strandon végigbúdkácsolva saját kálváriáját éli meg és építi föl képzeletében, rögeszme-rendszerének torz logikájába illesztve a külvilág tárgyait; és Hédi-Márta, aki maga a szerelem minden ellentmondásosságával, és akiről a főhős is meglepetve, de megnyugvással veszi tudomásul, hogy egyik fele csak az ő álmaiban él.

Az akvárium lakóinak kapcsolatteremtési kísérletei megbuknak, életük lassan érlelődő válságai kirobbannak — de Vészi megoldatlanul hagyja őket. Sőt. Bezárkózva, csak önmagunknak fájva, sündisznóállásban nem lehet élni — tehát Vészi egy groteszk ötlettel még a lehetőségét is megszünteti annak, hogy a bajok lassú elsimulása után visszaálljon a régi helyzet. A hatodik emelet túlsúly, le kell bontani. Most, a regény befejezése után kezdődik majd a hősök igazi próbája: életük

kellemes kis hazugságai megdőltek, kiszabadultak a hosszú előszobából — tudnak-e emberibb, tisztább életet teremteni maguknak? Vészi nem vállalkozik a feleletre. Az akváriumi jellemzés, az álom és valóság egybejátszatása túlságosan jól sikerült ahhoz, hogy egy másik munkahely, vagy egy új lakás lehetősége sokat változtasson rajtuk. Tóth Rózsi csúnya marad, a Bíró nem szabadul rögeszméitől, Gold Lajos Afrikában is balek lesz.

Keserű, lehangoló világ, de jó regény. És mert Vészi Endre költő is, bizonyos mértékig a mese, az álom világába transzponálja a tények kemény valóságát. A képek, a hangulatteremtés, a nyelv szó szoros értelmében „költői” használata, az a mély líraiság és humor, amivel megérti és megérteti figuráit — mindez végig feszültséget tartó szükséges belső ellentétet alkot tartalom és forma között, így téve izgalmassá, igazi élménnyé Vészi Endre könyvét. (*Magvető Könyvkiadó 1970.*)

ZENTAI MÁRIA

SÁNDOR IVÁN: FÖLDKÖZELBEN

Van egy nemzedéke a mai magyar prózairodalomnak, amely mostanában szemünk láttára kezdi megtalálni feladatát, és elfoglalni helyét. Sokáig kísérletezett, témák közül válogatott, próbálgatta a műfajokat: drámát, verset, esszét, kritikát és szociográfiát. Aztán egyszerre előállt érvényes műveivel, egy olyan sorozattal, ami körül azonnal megsűrűsödött az olvasói érdeklődés, hullámmáni kezdtek a kritikai viták. E vitákból mindenképpen kiderült az is, hogy a hatvanas és hetvenes évek fordulóján ez a generáció hozta a legérdekesebb regényeket. Kardos G. Györgyre, Konrád Györgyre, Gyurkó Lászlóra, Maróti Lajosra és Sükösd Mihályra gondolok. Vagyis a „negyvenévesek” nemzedékére, amelynek tagjai egészen fiatalon élték át a felszabadulás élményét, érettebben a Rákosi-korszak végső ellentmondásait és 1956-ot, s a hatvanas években léptek az irodalmi élet soraiba. Tapasztalataikban, élményeikben, idegeikben hordják az elmúlt huszonöt esztendő változásait, fordulatait és eseményeit. Sokan tőlük várják az elmúlt negyedszázad érvényes nagyregényét, azt az eredményt, amit — Sartre szavaival — „a szocializmus kalandjának” hiteles ábrázolása jelent.

Közéjük tartozik Sándor Iván is, aki egy sorozat színpadi mű és egy közepesebb regény után most jelentkezett azzal a könyvvel — *Földközelben* című regényével —, amely helyet szerzett neki az imént vázolt nemzedék mozgalmaiban.

A *Földközelben* története két síkon játszódik. Az első — a jelen idejű — egy fiktív szociográfiai felmérés munkáját, nehézségeit mutatja be. E szociográfiai felmérés a „negyvenévesek” egyik reprezentatív csoportját — egy budapesti kerület MADISZ-szervezetének 1945 februári tagságát — vizsgálja meg. „Azt keressük — hangzik a magnóinterjúk programját ismertető levél —, hogy a múlt hogyan határozta meg a múlt megelőinek gondolkodásmódját, hová jutottak el, mennyire »gyógyíthatatlan« közéleti fertőzöttségük. Ez utóbbihoz például elég az egészen egyszerű statisztikai összehasonlítás: a »fertőzötttek« meg az »immunisok« huszonhárom év alatti és mai konfliktusszámainak összehasonlítása. A vizsgálat szempontjából a korosztályt csoportnak tekinthetjük. Kohéziója olyan erős volt, hogy úgy lehet kezelni, mint az elitképző intézeteket...” Cseh Gáspár, a vizsgálat fiatal munkatársa, tehát társadalmunk egy rendkívül érdekes sorsú, a társadalmi életben belül meghatározó szerepet betöltő csoport helyzetét és történeti sorsát méri fel. Csak megjegyezzük: milyen tanulságos volna, ha ez a vizsgálat nemcsak írói fikció lehetne, hanem valóságos szociográfiai feladat is!